

POSTANOWIENIE

Dnia 13 grudnia 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Józef Iwulski

w sprawie z odwołania M.S.
od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Lublinie
o rekompensatę z tytułu pracy w warunkach szczególnych,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 13 grudnia 2023 r.,
zażalenia odwołującej się na postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie
z dnia 30 maja 2023 r., sygn. akt III AUa 388/22,

- 1. oddala zażalenie,**
- 2. nie obciąża odwołującej się zwrotem kosztów postępowania zażaleniowego na rzecz organu rentowego,**
- 3. przyznaje adwokat M.H. od Skarbu Państwa (Sąd Okręgowy w Lublinie) koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu w postępowaniu zażaleniowym w kwocie 240 (dwieście czterdzieści) zł, powiększonej o obowiązujący podatek od towarów i usług.**

(I.T.)

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 30 maja 2023 r., III AUa 388/22, Sąd Apelacyjny - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Lublinie odrzucił skargę kasacyjną M. S. (dalej wnioskodawczyni, ubezpieczona lub odwołująca się) od wyroku Sądu

Apelacyjnego w Lublinie z dnia 3 listopada 2022 r., III AUa 388/22, oraz przyznał adwokat M.H. od Skarbu Państwa (kasy Sądu Okręgowego w Lublinie) koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej wnioskodawczyni z urzędu, polegającej na reprezentowaniu jej w postępowaniu kasacyjnym w kwocie 120 zł, powiększonej o należny podatek od towarów i usług.

Wyrokiem z dnia 3 listopada 2022 r. Sąd Apelacyjny w Lublinie oddalił apelację wnioskodawczyni od wyroku Sądu Okręgowego w Lublinie z dnia 1 grudnia 2021 r.

W dniu 23 stycznia 2023 r. do Sądu Apelacyjnego wpłynęła skarga kasacyjna od powyższego wyroku, którą sporządził i wniósł adwokat w imieniu wnioskodawczyni. W skardze pełnomocnik wnioskodawczyni jako wartość przedmiotu zaskarżenia podał kwotę 42.000 zł.

Sąd Apelacyjny w Lublinie w dniu 6 kwietnia 2023 r. postanowił sprawdzić wartość przedmiotu zaskarżenia i zarządzić w tym celu dochodzenie. W pierwszej kolejności wezwał pełnomocnika wnioskodawczyni do przedstawienia sposobu wyliczenia wartości przedmiotu zaskarżenia. Pełnomocnik w piśmie procesowym z 28 kwietnia 2023 r. podał, że wnioskodawczyni w swej ocenie powinna miesięcznie otrzymywać świadczenie w wysokości 3.500 zł, a powyższa kwota pomnożona przez liczbę miesięcy w roku daje kwotę 42.000 zł.

Pełnomocnik pozwanego organu rentowego, zobowiązany do ustosunkowania się do podanej w skardze wartości przedmiotu zaskarżenia i sposobu jej wyliczenia, wywiódł, że wysokość emerytury wnioskodawczyni na dzień 1 marca 2020 r. wynosiła 1.442,84 zł. Po uwzględnieniu kwoty rekompensaty do emerytury, to jest kwoty 273,76 zł, wysokość emerytury z rekompensatą od 1 marca 2020 r. wynosiłaby 1.716 zł. Wartość przedmiotu zaskarżenia wynosi zatem 3.285,12, to jest 273,76 x 12 miesięcy.

Postanowieniem z dnia 30 maja 2023 r. Sąd Apelacyjny ustalił wartość przedmiotu zaskarżenia na kwotę 3.285,12 zł.

Sąd Apelacyjny zauważył, że zgodnie z art. 398² § 1 k.p.c. skarga kasacyjna jest niedopuszczalna w sprawach o prawa majątkowe, w których wartość przedmiotu zaskarżenia jest niższa niż pięćdziesiąt tysięcy złotych, a w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych - niższa niż dziesięć tysięcy

złotych. Jednakże w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych skarga kasacyjna przysługuje niezależnie od wartości przedmiotu zaskarżenia w sprawach o przyznanie i o wstrzymanie emerytury lub renty oraz o objęcie obowiązkiem ubezpieczenia społecznego. Niezależnie od wartości przedmiotu zaskarżenia skarga kasacyjna przysługuje także w sprawach o odszkodowanie z tytułu wyrządzenia szkody przez wydanie prawomocnego orzeczenia niezgodnego z prawem. W ocenie Sądu drugiej instancji przedmiotem sprawy było prawo do rekompensaty z tytułu pracy w warunkach szczególnych. Sprawa taka ma charakter majątkowy. Wartość przedmiotu zaskarżenia została określona przez skarżącą na kwotę 42.000 zł (jest to kwota tożsamej wysokości, co uprzednio podana przez wnioskodawczynię w apelacji).

Wartość przedmiotu zaskarżenia została w rezultacie sprawdzenia wartości przedmiotu zaskarżenia ustalona na kwotę 3.285,12 zł jako 12-krotność różnicy wysokości emerytury obliczonej z rekompensatą oraz bez rekompensaty w skali roku, mając na uwadze dane przedstawione przez pozwany organ rentowy w piśmie z dnia 23 maja 2023 r. W skali 12-tu miesięcy różnica w wysokości świadczenia z rekompensatą i bez rekompensaty wyniosła 3.285,12 zł ($1.716,60 \text{ zł} - 1.442,84 \text{ zł} = 273,76 \text{ zł}$; $273,76 \times 12 = 3.285,12 \text{ zł}$). Wartość przedmiotu zaskarżenia jest niższa niż dziesięć tysięcy złotych. Skarga kasacyjna w sprawie o rekompensatę za utratę możliwości nabycia prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach jest dopuszczalna, jeżeli 12-krotność różnicy wysokości emerytury obliczonej z rekompensatą oraz bez rekompensaty przekracza kwotę 10.000 zł (art. 398² § 1 k.p.c. w związku z art. 21 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych, jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1924 ze zm.; tak postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 marca 2019 r., I UZ 4/19, OSNP 2020 nr 2, poz. 21). Wartość przedmiotu zaskarżenia w rozpoznawanej sprawie wynosi zatem 3.285,12 zł i jest niższa niż 10.000 zł, a więc skarga kasacyjna jest niedopuszczalna w świetle art. 398² § 1 k.p.c.

W zażaleniu na powyższe postanowienie wnioskodawczyni zarzuciła naruszenie art. 398² § 1 k.p.c. przez odrzucenie skargi kasacyjnej w sytuacji, gdy na etapie postępowania apelacyjnego, określiła wartość przedmiotu zaskarżenia na 42.000 zł i kwota ta nie była wówczas podważana, co powinno prowadzić do

wniosku, że sąd jest związany ustaloną na wcześniejszym etapie wartością przedmiotu zaskarżenia. W uzasadnieniu żaląca się wywiodła, że w sytuacji, w której sąd drugiej instancji dostrzega, iż wskazana w apelacji wartość przedmiotu zaskarżenia, w świetle granic w niej oznaczonych, budzi zastrzeżenia, to - stosując odpowiednio art. 25 § 1 w związku z art. 368 § 2 *in fine* k.p.c. - jest władny do wydania stosownego postanowienia, w którym określi prawidłową wartość przedmiotu zaskarżenia. Skoro nie zweryfikowano wówczas podanej wartości, to należy uznać, że przeprowadzenie dochodzenia dopiero na etapie kasacyjnym jest spóźnione.

Mając powyższe na względzie żaląca się wniosła o uchylenie zaskarżonego postanowienia w zakresie punktu I.

W odpowiedzi na zażalenie organ rentowy wniósł o oddalenie zażalenia i zasądzenie na jego rzecz kosztów postępowania zażaleniowego według norm przepisanych wraz z odsetkami za opóźnienie od dnia uprawomocnienia się orzeczenia w tym zakresie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 394¹ k.p.c. zażalenie do Sądu Najwyższego przysługuje na postanowienie sądu drugiej instancji odrzucające skargę kasacyjną oraz na postanowienie sądu drugiej lub pierwszej instancji odrzucające skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (§ 1). Do postępowania przed Sądem Najwyższym toczącego się na skutek zażalenia stosuje się odpowiednio, między innymi art. 397 § 1 i 1¹ k.p.c. (art. 394¹ § 3 k.p.c.). Zgodnie z art. 397 § 1 k.p.c. sąd rozpoznaje zażalenie na posiedzeniu niejawnym w składzie jednego sędziego. Przepis art. 397 § 1 k.p.c. został zmieniony z dniem 28 września 2023 r. przez art. 1 pkt 20 ustawy z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego, ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r., poz. 1860). W art. 32 ust. 1 ustawy nowelizującej przewidziano, że w postępowaniach wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie jej art. 1 pkt 15-20, 22-32 i 34 oraz art. 15 i art. 20, sąd rozpoznaje sprawę w składzie

zgodnym z przepisami ustawy zmienianej w art. 1, art. 15 i art. 20 w brzmieniu nadanym ustawą zmieniającą. Jeżeli na podstawie przepisów dotychczasowych do rozpoznania sprawy wyznaczono skład trzech sędziów, dalsze jej prowadzenie przejmuje sędzia wyznaczony jako sprawozdawca. Czynności dokonane przez sąd w składzie zgodnym z przepisami dotychczasowymi pozostają w mocy. Biorąc pod uwagę przedstawione regulacje, Sąd Najwyższy orzekał w przedmiocie rozpoznawanego zażalenia w składzie jednoosobowym, nie dostrzegając wątpliwości co do możliwości rozpoznania w takim składzie zażalenia w przedmiocie odrzucenia skargi kasacyjnej (w odróżnieniu od zażalenia na wyrok sądu drugiej instancji uchylający wyrok sądu pierwszej instancji i przekazujący sprawę do ponownego rozpoznania - art. 394¹ § 1¹ k.p.c.).

Zażalenie podlegało oddaleniu jako nieuzasadnione.

Na wstępie należy podkreślić, że wszystkie sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych są co do zasady sprawami o prawa majątkowe i tak należy je traktować. Pośrednio wynika to z art. 398² § 1 zdanie drugie k.p.c. Zgodnie z tym przepisem, w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych skarga kasacyjna przysługuje niezależnie od wartości przedmiotu zaskarżenia w sprawach o przyznanie i o wstrzymanie emerytury lub renty oraz o objęcie obowiązkiem ubezpieczenia społecznego. Oznacza to, że wymienione kategorie spraw mają charakter majątkowy, jednak wartość przedmiotu zaskarżenia nie determinuje dopuszczalności skargi kasacyjnej, która w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych przysługuje co do zasady wówczas, gdy wartość przedmiotu zaskarżenia wynosi co najmniej 10.000 zł (art. 398² § 1 zdanie pierwsze k.p.c.). Skoro sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych są sprawami o prawa majątkowe, to znaczy, że możliwe (a w niektórych przypadkach konieczne) jest oznaczenie w nich wartości przedmiotu sporu oraz wartości przedmiotu zaskarżenia, a sądy kolejnych instancji mają obowiązek egzekwowania od stron oznaczenia tej wartości oraz uprawnienie do weryfikacji podanych kwot.

W pierwszej kolejności należy odnieść się bezpośrednio do podstaw prawnych wydania przez organ rentowy decyzji, stanowiącej przedmiot badania i ocen w rozpoznawanej sprawie, ponieważ w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych przedmiot rozpoznania sprawy sądowej wyznacza decyzja organu

rentowego, od której wniesiono odwołanie w granicach jej treści i zakresu odwołania. Decyzja zapada po przeprowadzeniu postępowania administracyjnego, którego przedmiotem i celem jest ustalenie prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego lub ich wysokości. Ubezpieczony przedstawia w nim wszelkie okoliczności wiążące się z warunkami stawianymi przez ustawę dla przyznania lub ustalania wysokości świadczeń. W późniejszym postępowaniu, wywołanym odwołaniem do sądu pracy i ubezpieczeń społecznych, zgodnie z systemem orzekania w sprawach z tego zakresu, sąd nie rozstrzyga o zasadności wniosku, lecz o prawidłowości zaskarżonej decyzji. Sąd nie działa w zastępstwie organu rentowego, w związku z czym nie ustala prawa do świadczeń, i choć samodzielnie oraz we własnym zakresie rozstrzyga wszelkie kwestie związane z prawem lub wysokością świadczenia objętego decyzją, to jego rozstrzygnięcie odnosi się do zaskarżonej decyzji (art. 477⁹, art. 477¹⁴ § 2 i art. 477^{14a} k.p.c.; por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 13 maja 1999 r., II UZ 52/99, OSNAPiUS 2000 nr 15, poz. 601; z dnia 20 stycznia 2010 r., II UZ 49/09, LEX nr 583831; z dnia 22 lutego 2012 r., II UK 275/11, LEX nr 1215286 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 kwietnia 2010 r., II UK 309/09, LEX nr 604210).

Nie ulega wątpliwości, że rozpoznawana sprawa ma charakter majątkowy, ponieważ dotyczy wysokości emerytury, a nie samego prawa do tego świadczenia. Skarga kasacyjna jest więc w niej dopuszczalna tylko wówczas, gdy wartość przedmiotu zaskarżenia wynosi co najmniej 10.000 zł.

Oznaczenie przez ubezpieczoną (żalącą się) wartości przedmiotu zaskarżenia w skardze kasacyjnej wzbudziło uzasadnione wątpliwości Sądu Apelacyjnego, który z tej przyczyny postanowił o weryfikacji tej wartości. Do sądu drugiej instancji należy bowiem w pierwszej kolejności ocena dopuszczalności skargi kasacyjnej z punktu widzenia wartości przedmiotu zaskarżenia. Prawidłowe zastosowanie przepisów o badaniu dopuszczalności skargi (art. 398⁶ § 2 w związku z art. 398² § 1 k.p.c.) doprowadziło więc do uruchomienia procedury sprawdzenia wartości przedmiotu zaskarżenia, na co pozwalały zastosowane przez Sąd Apelacyjny przepisy (art. 25 § 1 w związku z art. 368 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c.).

Nie są zatem uzasadnione zarzuty zażalenia kwestionujące możliwość sprawdzenia przez sąd drugiej instancji (z urzędu) wartości przedmiotu zaskarżenia kasacyjnego oznaczonej przez skarżącego w sytuacji, gdy nie była kwestionowana (ani przez sąd, ani przez stronę przeciwną, w tym przypadku przez organ rentowy) wartość przedmiotu zaskarżenia apelacyjnego. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego badanie wartości przedmiotu zaskarżenia podanej w skardze kasacyjnej ma na celu sprawdzenie, czy skarga kasacyjna jest dopuszczalna ze względu na minimalną wartość zaskarżenia wymaganą od skargi kasacyjnej przez art. 398² § 1 zdanie pierwsze k.p.c. i nie może być utożsamiane ze sprawdzeniem wartości przedmiotu sporu, o którym stanowią art. 25 i art. 26 k.p.c. O ile bowiem przepisy te wyrażają potrzebę ustabilizowania w postępowaniu cywilnym wartości przedmiotu sporu na potrzeby określenia właściwości rzeczowej sądu i wysokości należnych opłat sądowych, o tyle - gdy chodzi o określenie wartości przedmiotu zaskarżenia na użytek ustalenia dopuszczalności skargi kasacyjnej - potrzeba taka nie występuje. Ważne jest natomiast, by rozpoznaniu przez Sąd Najwyższy podlegały jedynie te skargi kasacyjne, których dopuszczalność przewidują przepisy procesowe, a nie niewłaściwe określenie wartości przedmiotu sporu przez stronę na wcześniejszym etapie postępowania sądowego. W rezultacie, nawet brak sprawdzenia wartości przedmiotu zaskarżenia podanej w apelacji, nie eliminuje możliwości weryfikacji prawidłowości podanej w skardze kasacyjnej wartości przedmiotu zaskarżenia (zob. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 6 marca 2018 r., II UZ 119/17, LEX nr 2456371; z dnia 11 września 2013 r., II UZ 45/13, LEX nr 1375203; z dnia 11 maja 2022 r., II UZ 18/21, LEX nr 3435878). Należy przy tym pamiętać, że sąd drugiej instancji nie tylko jest uprawniony, lecz wręcz zobowiązany do sprawdzenia - w razie wątpliwości - wskazanej w skardze wartości przedmiotu zaskarżenia. Uprawnienie sądu obejmuje nie tylko skontrolowanie danych składających się na tę wartość, lecz także sposobu jej obliczenia, natomiast nie nakłada powinności jej samodzielnego ustalania. W sprawach o świadczenia emerytalno-rentowe zwrócenie się do organu rentowego o ustosunkowanie się do wskazanej w skardze kasacyjnej wartości przedmiotu zaskarżenia jest uprawnionym sposobem jej weryfikacji

(zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 sierpnia 2011 r., II UZ 27/11, LEX nr 1106736).

Wbrew odmiennemu stanowisku skarżącej, Sąd Apelacyjny trafnie uznał, że podana przez nią w postępowaniu kasacyjnym wartość przedmiotu zaskarżenia jest wątpliwa, przyjmując jako właściwy algorytm tego wyliczenia różnicę wysokości emerytury z uwzględnieniem rekompensaty i emerytury bez rekompensaty za okres jednego roku (art. 22 k.p.c.). Taki sposób ustalenia wartości przedmiotu zaskarżenia w sprawie o rekompensatę z tytułu pracy w szczególnych warunkach jest utrwalony w orzecznictwie Sądu Najwyższego (por. postanowienia: z dnia 14 marca 2019 r., I UZ 4/19, OSNP 2020 nr 2, poz. 21; z dnia 15 lipca 2020 r., II UZ 5/20, LEX nr 3151533; z dnia 23 listopada 2022 r., II UZ 41/22, LEX nr 3549633).

Sąd Najwyższy wielokrotnie wyjaśniał, że dopuszczalność skargi kasacyjnej w sprawie o rekompensatę za utratę możliwości nabycia prawa do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach (art. 21 i następne ustawy o emeryturach pomostowych) ustala się jako różnicę wysokości emerytury z rekompensatą i bez rekompensaty. Inaczej rzecz ujmując, skarga kasacyjna w sprawie o rekompensatę za utratę możliwości nabycia prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach jest dopuszczalna, jeżeli 12-krotność różnicy wysokości emerytury obliczonej z rekompensatą oraz bez rekompensaty przekracza kwotę 10.000 zł (art. 398² § 1 k.p.c. w związku z art. 21 i następne ustawy o emeryturach pomostowych). W rozpoznawanej sprawie kwota ta wynosi 3.285,12 zł, co wynika ze szczegółowych wyliczeń dokonanych przez organ rentowy i w konsekwencji została ustalona w zaskarżonym postanowieniu jako wartość przedmiotu kasacyjnego zaskarżenia.

Wobec prawidłowości zaskarżonego postanowienia, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c. orzekł jak w sentencji postanowienia.

(I.T.)

